

APIE ANTŽMOGĮ IR
PASKUTINIJĮ ŽMOGŲ

I

Kai trisdešimties metų Zaratustra sulaukė, paliko tėviškę, gimtinės ežerą ir pasišalino į kalnus. Čionai patyrė jis palaimą sielos ir vienatvės, ir dešimt metų jam tai nepabodo. Tačiau galop Zaratustra pajuto, kaip jo pasikeitė širdis, – ir vieną rytą jis pakilo auštant, prieš saulę atsistojo ir taip į ją prabilo:

27

„Tu šviesuly didysis! Kokia gi būtų tavo laimė, jei neturėtum tų, kuriems siunti tu šviesą savo!

Tu dešimt metų kildavai aukštyn prie šios landynės: tau šviesti būt įgrisę ir kelią šį keliauti, jei čia manęs nebūtų buvę, erelio ir gyvatės mano.

Tačiau mes laukdavome čia tavęs kiekvieną rytą, priimdavome gausią tavo šviesą ir siūsdavome tau už tai palaiminimo ženklą.

Ir štai! Man įkyrėjo mano išmintis kaip bitei tai, kuri medaus per daug pririnko, man rankų reikia tų, kurios prašyti tiesias.

Dalyti, dovanoti aš norėčiau tol, kol visiems išminčiams kvailystės jų pasidarys juokingos, o vargšų širdis vėl pradės pačių jų turtas džiuginti.

Todėl žemyn man reikia leistis, kaip tu kas vakarą darai, kai nueini už jūrų vandenų ir dar į požemio pasaulį savos šviesos nugabeni – tu šviesuly dosnusi!

Tad kaip ir tu turiu aš *nusileisti*¹, kaip žmonės sako, pas tuos, kurių širdis manoji geidžia.

Palaimink tad mane, akie ramybės, kuri ir laimę didžią gali regėti be pavydo!

Suteik palaiminimą taurei, kuri jau liejas per kraštus, kad auksu vandenys iš jos tekėtų ir atspindį tavos aistros po platųjį pasaulį išnešiotų!

Žiūrėki štai! Taurė šitoji jau ištuštėti pasirengus, o pats Zaratustra vėl žmogumi pasidaryti nori.“

Ir šitaip prasidėjo nusileidimas Zaratustros.

2

Jis leidosi kalnų atšlaite vienas: nė dvasios pakeliui gyvos nepasitaikė. Bet vos įkėlė girion koją, staiga išvydo senį, kuris išėjęs buvo iš šventos trobelės šaknelių maistui pasirinkti. Ir senis tarė Zaratustrai:

„Pažįstamas man šis keleivis: prieš metų nemažai pro šitą vietą jis praėjo. Zaratustra jo vardas buvo, tačiau dabar jis pasikeitęs.

Tada tu savo pelenus nešei į kalnus², o šiandien gal jau ugnį į slėnius nešti pasirengęs? Ar nebijai bausmės kaip kursytojas susilaukti?

Taip, atpažįstu Zaratustrą. Jo žvilgsnis tyras, o lūpos šleikštulio neturi slėpiningo. Ar jis negrižta iš tenai kaip akrobatas?

Kitoks yra Zaratustra, vaiku jis virtęs, atbudęs jis dabar: ką veiksi ten pas tuos, kurie mieguos paskendę?

Lyg ta žuvelė vandeny tu gyvenai vienvėj, ir jūros bangos nešė tavo kūną. O varge mano, nejuo į sausumą žadi išlip-ti? Nejaugi vėl tampysi savo kūną?“

Zaratustra jam taip atsakė: „Aš žmones myliu.“

„O aš kodėl, – šventasis tarė, – į girią išėjau, į šitą nyku-mą klaikiausią? Ar ne todėl, kad žmones aš taip pat per daug mylėjau?“

Dabar aš Dievą myliu: žmonių jau ne. Žmogus man per-nelyg netobula būtybė. Ir meilė žmogui pražūtį man reikštų.“

Zaratustra atsakė: „Kam apie meilę čia kalbėti! Aš dovaną žmonėms nešu!“

„Neduoik jiems nieko, – patarė šventasis. – Verčiau nuo jų pečių nuimk ką nors ir nešk drauge tą naštą – tai jiems patiks labiausiai: jei tau bus malonumo kokio!“

Ir jei žadi jiems duoti, tai duoki ne daugiau kaip išmaldą ir dar priversk, kad patys jos prašytų!“

„O ne, – Zaratustra atsakė, – man išmaldų dalinti neišeina. Tam aš nesu dar tiek nusigyvenęs.“

Šventasis tik pasijuokė iš Zaratustros ir taip toliau kalbė-jo: „Žiūrėki tad, kad tuos lobius jie iš tavęs priimtų! Įtartini jiems atsiskyreliai atrodo, ir jie negali patikėti, kad mes atei-name jiems dovanoti.“

Jiems netgi žingsniai mūsų per daug jau vienišai gatve nuaidi. Ir kai nakčia jie savo guoly nugirsta einant ką pro šalį, tuoj pagalvoja: kur trenkiasi plėšikas šitas?

Tad neik, sakau, pas žmones, verčiau jau girioj pasiliki! Su žvėrimis verčiau gyvenki! Kodėl nebūti tau tokiam kaip aš – lokiui, sakykim, tarp lokių, paukščių tarp paukščių?“

„O ką šventasis veikia girioj?“ – Zaratustra pasiteiravo.

Šventasis jam atsakė: „Giesmes kuriu ir giedu jas, o kurdamas juokiuos, verkiu, niūniuoju: taip garbinu aš Dievą.

Giesme, verksmu, juoku, niūniavimu aš garbinu tą Dievą, kuris yra tik mano Dievas. Bet ką tu mums žadi padovantoti?“

Šituos žodžius išgirdęs, Zaratustra nusilenkė šventajam ir šitaip tarė: „O ką gi duoti jums galėčiau! Verčiau skubiai paleiskite mane, kad aš iš jūsų nepaimčiau nieko!“ Taip jie abu, Zaratustra ir senis, savais keliais šypsodami pasuko, lyg du berniukai.

30 Bet pasilikęs vienas Zaratustra pamanė: „Ar gali šitaip būti! Nejaugi tas šventasis senis toj savo girioj negirdėjo, kad *Dievo nebėra*, kad jis jau *miręs*!

3

Ir kai Zaratustra atėjo į artimiausią miestą, kuris nuo girių buvo netoli, išvydo turgaus aikštėje žmonių daugybę susirinkus: žinia mat buvo paskelbta, kad žada pasirodyti čia lyno akrobatas. Tada Zaratustra į minią šitaip kreipė:

– *Aš antžmogi jums skelbti noriu. Žmogus yra būtybė, kurią įveikti reikia. Ką esate padarę, kad įveikta ji būtų?*

Būtybės visos stengėsi lig šiol ką nors geresnio už save sukurti: o jūs tik nuoslūgiu šio didžio pakilimo norit būti, pas gyvulius mieliau sugrįžti nei žmogų pergalėti ryžtis?

O kas yra beždžionė žmogui? Vieni juokai arba tik gėda begalinė. Tad lygiai tuo pačiu žmogus ir antžmoguiui privalo būti: vieni juokai arba tik gėda begalinė.

Jūs kelią esate nuo kirmino iki žmogaus nuėję, bet daug dar kirmino išlikę jumyse. Kadaisė buvotė beždžionės, bet ir dabar žmogus dar tebėra beždžionė, tik už visas kitas didesnė.

Ir netgi tas, kuris iš jūsų daugiausia turi išminties, ir tas yra dvilypis, hermafroditas – iš augalo ir šmėklos. Bet argi aš kviečiu jus augalais ar šmėklomis pasidaryti?

Klausykite, jums antžmogį aš skelbiu!

O antžmogis – prasmė tai žemės. Tegų pačių valia jums sako: „*Tebūna antžmogis prasmė pasaulio!*“

Meldžiu aš jus, o broliai mano, *šiai žemei likite ištikimi* ir netikėkite jūs tais, kurie apie viltis nežemiškąsias šneka! Nuodūs jie bruka jums, ir nesvarbu, ar patys tai suvokia.

Tai paniekos gyvenimui skleidėjai, tai mirštantieji, jau patys nuodo paragavę – nuo jų pavargo žemė: tegul anapus ir keliauja!

Kadaisė Dievui nusižengti – tai buvo nuodėmė didžiausia, bet Dievas mirė ir kartu su juo taip pat ir nusižengėliai į nebūtį išėjo. Tačiau dabar baisiausia – žemei nusikalsti ir vertinti labiau negu pasaulio prasmę žarnyną to, kurio ištirti niekas neįstengia!

Seniau su panieka į kūną siela žvelgė: ir toji panieka tuomet vertybė buvo, vertybė, iš visų didžiausia, – o siela geidė kūną matyti liesą, baisų, bado iškankintą. Taip manė ji ištrūkti – iš jo ir žemės.

O siela ši pati dar tebebuvo liesa, baisi ir išbadėjus: žiaurumas teikė jai didžiulį malonumą!

Tačiau ir jūs, o broliai mano, prašom pasakyti: ką žino jūsų kūnas apie tą savo sielą? Ar ji nėra tik skurdas, purvas, malonumas menkas?

Ir iš tiesų, žmogus – tai upė užteršta. Ir jūra būti reikia, kad upės nešvarios priimti vandenį galėtų ir neprarastumei tyrumo.

Klauskite, aš antžmogį jums skelbiu: jisai yra ta jūra, joje ši jūsų panieka didžiulė nuskęsti gali.

O kas yra didžiausias patyrimas? Tai paniekos didžiosios valanda. Tai valanda, kada ir jūsų laimė ims šleikštulį jums kelti – taip pat ir protas, ir dorybės jūsų.

Tai valanda, kada sakysit: „Kas iš tos laimės mano! Tai – skurdas, purvas, malonumas menkas. Tačiau juk laimė mano turėtų pačią būtį teigti!“

Tai valanda, kai jūs kalbėsit: „Kas iš to proto mano! Ar trokšta jis žinių, kaip liūtas geidžia maisto? Tai – skurdas, purvas, malonumas menkas!“

Tai valanda, kada kartosit: „Kas iš dorybių mano! Dar įtūžio jos nesukėlė. Kaip pavargau nuo gėrio ir nuo blogio savo! Ir visa tai – vien skurdas, purvas, malonumas menkas!“

Tai valanda, kai jūs paklausit: „O kas iš teisingumo mano? Neįžvelgiu, kad būčiau aš anglis ir žaizdras. O teisingasis – tai anglis ir žaizdras!“

Tai valanda, kada sušuksit: „Kas iš gailėstingumo mano! Ar jis nėra tas kryžius, kur kala tuos, kas žmones myli? Tačiau gailėstingumas mano – tai ne kalimas joks prie kryžiaus“.

Ar taip jau esate kalbėję? Ar esate jau šitaip šaukę? O, kad aš jus taip šaukiančius girdėjęs būčiau!

Ne jūsų nuodėmės – tai jūsų santūrumas šaukiasi dangaus, jo šaukiasi šykštumas jūsų nuodėmingas!

Kur žaibas tas, kuris jus lyžtelėtų liežuviu savuoju? Kur toji beprotybė, kuria paskiepyti visus reikėtų?

Klausykite, aš antžmogį jums skelbiu: tai jis tas žaibas, jis ta beprotybė!

Kai kalbą šią Zaratustra sakyti baigė, kažkas sušuko iš minios: „Užtektinai mes prisiklausėme šio akrobato, tegu dabar jis savo meną rodo!“ Iškart visa minia juokais pratrūko – ji juokėsi iš Zaratustros. O lyno akrobatas, pamanęs, kad šie žodžiai jam skirti, nedelsdamas pradėjo savo darbą.

4

O pats Zaratustra, žiūrėdamas į minią, stebėjosi be galo. Tada jis taip jai tarė:

– Žmogus – tai lynas, nutiestas tarp gyvulio ir antžmogio, tai lynas virš bedugnės.

Tai kelias į anapus pavojingas, kelionė pavojinga, žvelgimas atgalios tai pavojingas, virpėjimas ir sustojimas pavojingas.

Žmogus – jis tuo be galo didis, kad tiltas jis yra, o ne joks tikslas: ir jeigu verta žmoguje ką nors mylėti, tai būtent tai, kad jis yra *ėjimas* ir *žlugimas*³.

Aš myliu tuos, kurie kitaip gyventi neįstengia, tik jaustis žlungančiais, o iš tikrųjų jie anapus eina.

Aš myliu niekintojus, nes jie ir gerbti geba, ir kito kranto trokšta.

Aš myliu tuos, kurie žlugimo ir saviukos motyvų ne už žvaigždžių anapus ieško, o tuos, kurie save aukoja žemei, kad ateity ji priklausyti antžmogiui galėtų.

Aš myliu tą, kuris gyvena, kad pažinimo siektų, – kuriam pažinti maga, kad antžmogis gyventų. Taip jis žlugimo savo geidžia.

Aš myliu tą, kuris darbuojasi ir kuria, kad pastatytų antžmogiui namus, parengtų žemę, gyvulius bei augalus jo atėjimui: nes taip mirties jis savo geidžia.

Aš myliu tą, kuris dorybę savo myli, nes ji yra žlugimo noras, taip pat strėlė troškimo.

Aš myliu tą, kuris nė lašo dvasios sau nepasilieka, o nori pats dvasia savos dorybės būti, nes taip jis kaip dvasia per tiltą žengia.

Aš myliu tą, kuris dorybę savo paverčia potraukiu ir lemtimi žiauria: jis šitaip dėl dorybės gyventi dar ir jau nebegyventi nori.

Aš myliu tą, kuris dorybių ne tiek jau daug turėti trokšta. Viena dorybė esti už dvi dorovingesnė, nes ji yra didesnis mazgas, kurio kabinasi likimas.

Aš myliu tą, kurs sielos savo netausoja⁴, kuris nelaukia padėkos nei pats dėkoti linkęs: jis visada tik dovanoja, savęs nepaiso.

Aš myliu tą, kurį užplūsta gėdos jausmas, kai mestas žaidime kauliukas jam laimę rodo, o pats tada nustebeš klausia: bene žaidėjas aš esu nedoras? – nes savo pražūtis jis nori.

Aš myliu tą, kuris nusako aukso žodžiais darbus būsimuosius ir visuomet daugiau padaro, negu yra žadėjęs, nes geidžia jis žlugimo savo.

Aš myliu tą, kuris pateisina ir būsimojus, ir buvusius išgano, nes nuo dabar gyvenančių jis žūti pasirengęs.

Aš myliu tą, kuris ir Dievą savo baudžia, nes jis tą Dievą myli: juk nuo rūstybės šito Dievo turės į nebūtį keliauti.

Aš myliu tą, kuris turi sielą, kuri net sužeista tauri išlieka, – kuris gyvenimą aukoti pasirengęs, nors ir dėl menko jaudulio krūtinės: taip noriai žengia jis per tiltą.

Aš myliu tą, kam siela liejas per kraštus, kad net ir pats save pamiršta, ir kuriame visi daiktai suranda vietą: taip tie daiktai jo žlugimu pavirsta.

Aš myliu tą, kuris laisva dvasia gyvena, ir tą, kas laisvas širdimi yra: tad jo galva tėra tiktai širdies žarnynas, o jo širdis į pražūtį jį stumia.

Aš myliu tuos, kurie yra lietaus lašai apsunkę, pavieniai krintantys iš juodo debesies, kuris viršum žmonijos tvyro: lašai tie žaibą pranašauja, paskui kaip pranašai išnyksta.

Žiūrėkite, esu to žaibo pranašas ir tas iš debesies sunkusis lašas: o žaibas šitas *antžmogis* vadinasi.

35

5

Pasakęs šiuos žodžius ir vėl apžvelgęs minią, Zaratustra nutilo. „Štai stovi jie ir juokiasi, – galvojo jis, – manęs jie nesupranta, ne toms ausims šie mano žodžiai.

Galbūt pirma ausis išmalti jiems derėtų, kad akimis girdėti jie išmokytų? Gal lyg litaurais mušti imti ar tarsi kunigui pamokslą atgailos sakyti? O gal jie tik lementoju tesugeba tikėti?

Bet turi jie kažką, kuo taip didžiuojas. Kaip jie vadina tai, kas išdidžius juos daro? Švietimas – štai tas vardas, tai nuo ožkaganių juos skiria.

Todėl nemiela jiems girdėti, kai žodį „panieka“ jų atžvilgiu vartoji. Tada į išdidumą jų aš kreipsiuos.

Kalbėsiu apie tą, kurį jie niekina labiausiai: o tai yra *žmogus paskutinysis*.“

Ir taip Zaratustra vėl miniai tarė:

– Atėjo metas, kad žmogus sau tikslą keltų. Atėjo metas, kad jisai vilties didžiausios daigą pasodintų.

Dirva jo dar ganėtinai našumo turi. Tačiau ilgainiui ir jį nei pasidarys skurdi ir nederlinga, ir aukštas medis jau nebegalės išaugti.

O varge! Jau artėja dienos, kai savo ilgesio strėlės žmogus nebeiššaus aukščiau už žmogų, ir lanko jo templė dūzgėti liausis!

Aš jums sakau, chaoso savyje dar būtina turėti, kad žvaigždę šokančią įžiebtum. Aš jums sakau, chaoso šito jums kol kas netrūksta.

O varge! Jau laikai ateina, kada žmogus daugiau žvaigždės jokios nebeįžiebs. O varge! Artinas žmogaus paniekinčiausio metas, kada jis pats savęs jau niekinti nebegebės.

Žiūrėkite! Štai rodau jums aš *žmogų paskutinį*.

„Kas meilė? Kas kūryba? Troškimas kas? Ir kas žvaigždė?“ – žmogus taip paskutinis klausia ir mirksi akimis.

Maža tuomet pavirto žemė, ir striksi čia ant jos žmogus paskutinysis, kuris į maža viską verčia. Jo padermės jau neišnaikins niekas, kaip spragės kad įveikti niekas neįstengia; ilgiausiai juk gyvena – žmogus paskutinysis.

„Mes laimę esame išradę“, – atšauna žmonės paskutiniai ir vėlei mirksi.